

ایستاده در میانه فقاقت

فلسفه سیاسی و عرفانی امام خمینی در گفت‌وگو با **عبدالحسین خسروپناه**

عبدالحسین خسروپناه رئیس سابق مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران است. او از جمله متفکرانی است که جریان اسلامی سازی علوم انسانی را پیگیری می‌کند و در کارنامه خود مدیریت گروه فلسفه پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ریاست هیئت حمایت از کرسی‌های نظریه‌پردازی و ریاست کمیته فرهنگی و اجتماعی کمیسیون بررسی و تأمین نیازهای دینی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام را برعهده داشته است. خسروپناه که در حال حاضر

استاد فلسفه پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، معاون علوم انسانی و هنر دانشگاه آزاد اسلامی، و امام جمعه موقت دزفول است، به چند سوال درباره مبانی فکری و سیاسی امام خمینی جواب داده است.

امین محمدی زاد
روزنامه‌نگار

سیر از حق به خلق و سیر خلق به خلق به واسطه حق، شخص می‌خواهد تحولی را در جامعه ایجاد کند. بعضی عرفا در سفر سوم و چهارم صرفاً تلاششان این است که به مردم یک روحیه عرفانی بدهند و چندان دغدغه تحول سیاسی و اجتماعی ندارند. اما امام از آنجا که علاوه بر اینکه عارف بود فقیه و معتقد به جامعیت اسلام هم بود، در سفر سوم و چهارم از حق به خلق سیر کرد و از خلق به خلق به وسیله حق سیر کرد تا جامعه را به تحول سیاسی و اجتماعی سوق دهد و به تحولات سیاسی و اجتماعی روحی الهی بدمد. چنانکه وقتی خرمشهر آزاد می‌شود، می‌گوید که «خرمشهر را خدا آزاد کرد» این در واقع یک نگاه بالحق و عرفانی به یک حادثه نظامی است. در واقع فعالیت نظامی امام هم با رویکرد عرفانی بود.

من با این نظر موافقم که حرکت سیاسی امام، نوعی طی کردن سفر سوم و چهارم بعد از طی کردن سفر اول و دوم بود. این حرف درست است، ولی نباید ما به کار امام تنها یک رویکرد عرفان عملی بدهیم، بلکه عرفان نظری هم که برگرفته از عرفان ابن عربی است در نظریه سیاسی امام نقش داشت. ولی باز هم تنها عامل تاثیرگذار، عرفان نظری و عملی نبود. بلکه باید نگرش فلسفی و فقهی امام را در نظریه سیاسی‌شان دخیل دانست.

با توجه به آموزش ابن عربی از سوی آقای

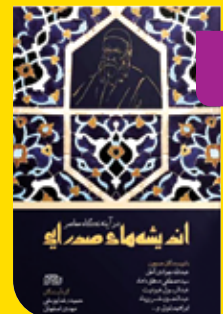
فقهی و عرفانی به مردم عرضه کرد. لذا نظریه ولایت فقیه هم که توسط امام مطرح شد گرچه مبتنی بر فقه شیعه بود و از اندیشه‌های فقهی شیخ مفید در المقنعه، شیخ صدوق در کتاب من لایحضره الفقیه، کتاب‌های شیخ طوسی، آثار شیخ انصاری و دیگران استفاده کرد، ولی رویکرد فلسفی عرفانی امام در تبیین نظریه ولایت فقیه نقش موثری داشت. بنا براین باید بگوییم که مهمترین نظریه و مبانی که منتج به انقلاب اسلامی شد نظریه جامعیت اسلام با رویکرد فلسفی عرفانی و فقهی نسبت به اسلام بود. **آیا این ادعا که ورود امام به عرصه سیاسی، عمل به سفر آخر سفرهای چهارگانه ملاصدرا است، بیانی تمثیلی است یا اینکه بهره‌ای از حقیقت هم دارد؟**

بله! اسفار اربعه مختص به ملاصدرا نیست و همه عرفا از اسفار اربعه سخن گفته‌اند و چهار سفر را برای عارف در عرفان عملی ذکر کرده‌اند که سفر اول عبارت است از سیر من الخلق الی الحق، سفر دوم سیر من الحق الی الحق، سفر سوم سیر من الحق الی الخلق بالحق و سفر چهارم سیر الی الخلق من الخلق بالحق است. معمولاً عارف در عرفان عملی می‌خواهد قوس صعود را طی کند. از خلق ببرد، به حق برسد و سپس در اسما و صفات الهی سیر کند و سپس از اسماء و صفات الهی به عالم خلق برگردد و سیر در خلق را اما بالحق انجام دهد. در

آیا پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری امام رامی‌توان مصداقی از ایده جمع سیاست و عرفان دانست؟

پیروزی انقلاب اسلامی ایران که به رهبری امام خمینی تحقق پیدا کرد زائیده یک نظریه دین‌شناختی و یک نظریه اجتماعی است. بدین معنی که پشتوانه این انقلاب، یک تئوری و یک گفتمان فکری فلسفی و دین‌شناختی بوده است و آن گفتمان هم مبتنی بر جامعیت اسلام بوده است. این حرکت دقیقاً در نقطه مقابل سکولاریزم پیش رفت و اعتقاد داشت که اسلام از جامعیت برخوردار است و به ابعاد مختلف فردی و اجتماعی انسان می‌پردازد و این همان دین جامعی بود که امام از آن یاد می‌کرد. چنانکه می‌دانید اندیشمندان در طول تاریخ اسلام، با رویکردهای مختلفی به تبیین و تفسیر دین اسلام پرداخته‌اند. برخی مانند معتزله و اشاعره رویکرد کلامی داشته‌اند، برخی مثل فارابی و ابن سینا رویکرد فلسفی به اسلام داشته‌اند برخی مثل محمد و احمد غزالی رویکرد عرفانی و صوفیانه به اسلام داشتند. برخی هم یک رویکرد صرفاً فقهی به اسلام داشته‌اند مانند اکثر فقهایی که در طول تاریخ بوده‌اند. امام خمینی (ره) فقهی بود که تنها با رویکرد فقهی به دین نمی‌نگریست، بلکه با رویکرد فلسفی-عرفانی به دین نگاه می‌کرد و در واقع جامعیت اسلام را با رویکرد فلسفی،

اندیشه‌های صدرایی

۴۵۰ صفحه
بگاه روزگار نو

مجموعه پیش رو می‌کوشد صدرا را نه تنها از سوی فلسفه، بلکه با همه بلندای قامت او به نظاره بنشیند. صدرا اندیشمندی است ذوق‌جو و یک شرط معرفی درست او عرضه کردن اندیشه وی با حفظ این تنوع و رنگارنگی است. رویکرد دیگر این مجموعه مراجعه به متخصصین در حوزه‌های مختلف است. بدین سان خواننده می‌تواند عطر اندیشه صدرا را از گریبان قلم اندیشمندان مختلف استشمام کند.

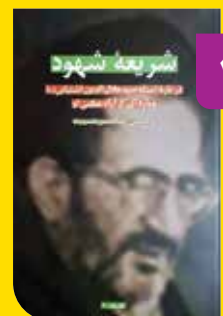
علامه طباطبائی فیلسوف علوم انسانی

۶۰۸ صفحه
پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

در این کتاب در قالب مقاله‌های ارائه شده توسط نویسندگان مختلف به بررسی نظریه‌ها و اندیشه‌های این فیلسوف اسلامی در موضوع‌های گوناگون پرداخته شده است. از میان مباحث مندرج در مقاله‌های این مجلد می‌توان به: کاربرد نظریه اعتباریات در علوم انسانی؛ روند شکل‌گیری جامعه و چگونگی گسترش اعتبارات اجتماعی در آن، رابطه میان حق اعتباری و حق تکوینی چالش‌های هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی در پارادایم‌های علوم انسانی اجتماعی اشاره کرد.

شریعه شهود

۴۹۶ صفحه
پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

این کتاب که به مناسبت روز جهانی فلسفه و کنگره‌ی نکوداشت استاد سیدجلال الدین آشتیانی فراهم آمده مشتمل است بر پانزده مقاله درباره‌ی شأن و شخصیت علمی استاد آشتیانی و اندیشه‌های فلسفی و عرفانی وی که به وسیله‌ی پژوهشگران حوزه و دانشگاه تدوین شده است. استاد میری آشتیانی را می‌توان از برجسته‌ترین شارحان فلسفه و عرفان اسلامی در عصر حاضر و یکی از حکیمان نوصدرایی شمرد.

